

Spominski zapis o Francetu Steletu

Janez Höfler

Naprošen sem bil, da ob petdesetletnici ustanovitve Umetnostnozgodovinskega inštituta ZRC SAZU napišem kaj o spominu na nestorja naše stroke, čigar ime je v naslovu inštituta. To ob tem, da sem član Znanstvenega sveta inštituta, delegiran s strani Slovenske akademije znanosti in umetnosti, jemljem za samoumevno. Vendar sem v zadregi, saj s profesorjem Steletom nisem imel veliko stikov. S kolegi sošolci se ga spominjamo predvsem s predavanj o bizantinski umetnosti, ki jih je profesor imel na oddelku za umetnostno zgodovino v zadnjih letih svoje pedagoške dejavnosti. Teh predavanj žal nismo jemali prav resno. Ko sem pozneje kot nosilec predmeta *Slovenska umetnost in umetnost drugih jugoslovanskih narodov v srednjem veku* sam moral predavati o srbskem in makedonskem srednjem veku, sem se šele zavedel, za kako pomembno in tudi vizualno privlačno tematiko gre. Sicer pa sem, kolikor se spominjam, imel s profesorjem eno samo osebno srečanje, in sicer leta 1970, ko sem moral iti na »zagovor« k dr. Emilijanu Cevcu, takratnemu uredniku Zbornika za umetnostno zgodovino, zaradi člančiča o dokumentih o okrasitvi pevskega kora ljubljanske stolnice, ki je potem izšel v zborniku. To je bilo še v prostorih Sekcije za zgodovino umetnosti, v katerih je imel profesor zase zadnjo sobo. Med pogovorom z dr. Cevcem je profesor prišel iz nje in izmenjala sva nekaj vpljudnih stavkov o mojem odkritju, preden se je poslovil in nas zapustil. Vendar pa sem se moral kmalu zatem soočiti z njim, ne osebno, pač pa z njegovimi deli iz slovenskega srednjeveškega stenskega slikarstva. Diplomaska naloga o tako imenovani koroški skupini na Gorenjskem, disertacija o beljaški slikarski delavnici v 15. stoletju in zatem raziskovalni projekt o stenskem slikarstvu med Janezom Ljubljanskim in Mojstrom Sv. Andreja iz Krašč, vse na pobudo mojega profesorja Naceta Šumija, so me vrgli v središče »bojnega« polja, ki ga je dotlej obvladoval profesor Stelè. Pri tem so se pokazale določene vzporednice: dunajska disertacija o stenskem slikarstvu na Kranjskem sredi 15. stoletja iz leta 1912, ki obravnava obdobje od Janeza Ljubljanskega do Mojstra Bolfganga in njegovega časa, in prva njegova resna razprava v prvi številki novega Zbornika za umetnostno zgodovino leta 1921, namenjena prav Janezu Ljubljanskemu. Tako kot se je Stelè lahko oprl na svojega predhodnika, Paula Hauserja, sem se tudi sam lahko nanj. O tem, kako mogočno delo je opravil profesor, tako z odkrivanjem in preučevanjem spomenikov na terenu kot z objavami, ki so temu sledile, ni treba posebej govoriti. A čas teče in pogledi se spreminjajo. Kar je od Steletove dediščine na področju srednjeveškega stenskega slikarstva še vedno temeljnega pomena, so njegove ugotovitve o umetnostnogeografskih značilnostih subalpinskega pasu, ki poteka prek Francije, Italije in Avstrije do Slovenije, in ikonografskih zakonitostih v poslikavah podružničnih cerkva na Slovenskem, ki pa v določeni meri veljajo tudi za spomenike omenjenega subalpinskega pasu. Z obema precizno formuliranima temama se je Stelè dvignil nad svoje italijanske in avstrijske kolege.

Medtem je slogovno opredeljevanje doživelo presenetljive preobrate. Če pustim ob strani neplodno ali celo zavajajoče razporejanje spomeniškega gradiva na osnovi morfoloških slogov Izidorja Cankarja, je zanimiv Steletov odnos do njegovih estetskih razsežnosti. Z Janezom Ljubljanskim in njegovimi koreninami v tako imenovanem mehkem slogu ni težav. Te pa nastopijo z Mojstrom Bolfgangom. Povsem v skladu z naziranjem nemškega ekspresionizma, ki so se po svoje izrazila tudi v nemški umetnostni zgodovini prvih desetletij 20. stoletja, ima Stele Bolfgangovo lepotno noto za nekaj reakcionarnega in mojstra še vedno uvršča v mehki slog. Nasprotno pa Andreja iz Ottinga v Slovenj Gradcu z izrazito grdimi potezami v figurah oceni kot nekaj naprednega. Natančnejša analiza ob upoštevanju slogovnega razvoja zahodnega slikarstva pozne gotike v figuraliki je seveda pokazala prav nasprotno. Danes lahko Bolfganga ocenimo kot najpomembnejšega na Slovenskem delujočega slikarja 15. stoletja in, zaradi za krajevne razmere osupljivo zgodnje naslonitve na Mojstra E. S. in prek njega na napredno slikarstvo Gornjega Porenja, tudi enega najzanimivejših slikarjev vzhodnoalpskega prostora tega časa. Pri tem Steletu vendarle pripada čast enega prvih v Evropi, ki je – že leta 1926 – opozoril na posnemanje grafičnih predlog alzaškega bakrorezca, in to prav v krogu Mojstra Bolfganga. Čeprav se s to temo pozneje ni več ukvarjal, je s tem nehote napovedal, kaj se bo zgodilo v raziskovanju slovenskih srednjeveških fresk pol stoletja pozneje. Zdelo se mi je potrebno, da to dejstvo posebej omenim v predgovoru k svoji nemški monografiji o Mojstru E. S. iz leta 2007.

Naj bo zgornji drobec iz mojega spomina na Franceta Steleta moj »obolosl« k praznovanju petdesete obletnice inštituta. Kolegi, ki se ukvarjajo z drugimi zgodovinskimi obdobji in drugimi področji, bodo našli kake druge stične točke. Vendar pa, če pomislimo na njegovo zadnjo, razkošno publikacijo o slovenskem stenskem slikarstvu v obdobju gotike za serijo *Ars Sloveniae*, lahko rečemo, da ga je ta tematika spremljala tako rekoč od začetkov njegove kariere do smrti.